

УДК 378: 373 - 051

COMPETENCE STRUCTURE OF FUTURE TEACHERS IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION**СТРУКТУРА КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ****Zabolotny O.I./ Заболотний О.І.***Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor / канд.с.-г.наук, доцент
Uman National University of Horticulture**Уманський національний університет садівництва***Zabolotna A./ Заболотна А.В.***Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor / канд.с.-г.наук, доцент
Uman Pavlo Tychyna State Pedagogical University**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

Анотація. Визначено структуру компетентності фахівця. Висвітлено питання ролі компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх вчителів з урахуванням потреб сучасного суспільства. Узагальнено поняття «компетентність». Виокремлено основні структурні компоненти компетентності, розкрито їх сутність.

Ключові слова: компетентність, компетенції, структура, вища школа, професійна підготовка.

Вступ. Сучасний розвиток вищої професійної освіти в Україні визначив нові пріоритети цієї сфери відповідно до світових тенденцій. Економічні, соціальні, технологічні та інформаційні технології сучасного суспільства вимагають модернізації цілей, принципів, змісту та технологій освітнього процесу, формування компетентного фахівця. Компетентнісний підхід обумовлений бажанням досягти високої якості освіти, розумінням безперспективності екстенсивного шляху подолання проблеми за рахунок збільшення об'єму знань. Основною метою закладу вищої освіти є підготовка особистості, яка розуміє коло тих професійних та життєвих завдань, які вона має вирішити у майбутньому.

Аналіз публікацій дає можливість констатувати, що проблема змісту і структури поняття компетентності є одночасно досить актуальною і складною для вирішення. У працях А. Бермуса, А. Каспржака, В. Сохань, А. Хуторського та ін. аналізується сутність компетентнісного підходу та проблеми формування компетентності в освіті. Аналіз існуючих підходів до визначення основоположних дефініцій дав змогу зробити висновки про відсутність у науковій літературі однозначного їх тлумачення як психолого-педагогічної категорії.

Основний текст. Узагальнення теоретичного та практичного досвіду реалізації компетентнісної освіти є підставою для трактування *компетенції* як кола повноважень, що визначає наперед задану соціальну вимогу до професійної підготовки фахівця, необхідну для його продуктивної діяльності, виконання функціональних обов'язків.

Для того, щоб виявити *компетентність*, фахівець повинен продемонструвати володіння компетенціями, що дозволить йому бути конкурентоспроможним.

Отже, якщо компетенції розглядаються як сукупність того, що фахівець має у розпорядженні, то компетентність розуміють як сукупність того, чим він володіє, тобто властивості особистості, внутрішня характеристика (А.Хуторський та ін.).

Компетентність є опорним поняттям, значення якого формується тими, хто його використовує, як шлях встановлення взаємодії між закладами освіти та вимогами до майбутніх фахівців у галузі освіти. М. Рижаків підкреслював, що прояв компетентності відбувається лише у певному виді діяльності і, що вона не може бути ізольована від конкретних умов її реалізації, а життєздатність визначення поняття компетентності зростає, якщо відображені у ньому аспекти відповідають цілям застосування [1].

Володіння компетенціями, їх прояв визначає компетентність у певному виді діяльності фахівця.

Відповідно, *компетентність*:

- передбачає володіння компетенціями, що обумовлені діяльністю у визначеній сфері;
- дозволяє виконувати професійні функції на основі знань, умінь і навичок, власного досвіду, особистісного ставлення до предмету діяльності;
- відображає у структурі професії її предметний бік, включаючи знання про предмет діяльності, її специфіку, а також основні способи діяльності, уміння, технології, що застосовуються для успішного досягнення результату.

За І. Лернером, М. Мазо, М.Скаткіним оволодіння знаннями, діяльністю відбувається на трьох рівнях: мотиваційному, когнітивному та операціональному [1].

Мотиваційний рівень це:

- усвідомлення особистісного та професійного значення знань, умінь та навичок;
- наявність стійкого пізнавального інтересу до вирішення професійних завдань;
- позитивне ставлення до навчально-пізнавальної діяльності;
- активізація системи мотиваційного рівня;
- забезпечення реалізації особистісного творчого потенціалу, тобто виконує стимулюючу функцію.
- передбачення фіксування інтересу та ціннісних установок до діяльності майбутнього фахівця;
- оволодіння компетенціями, необхідними для вирішення професійних завдань;
- установка на розвиток своєї компетентності.

Когнітивний рівень:

- забезпечує механізм оволодіння компетентністю через пізнавальну діяльність, відображаючи інформаційну та орієнтаційну функцію;
- пов'язаний з інтелектуальною сферою студента;

- передбачає наявність теоретичних знань про мету, об'єкт, суб'єкт, засоби та результат діяльності, уміння їх застосовувати для здійснення професійних функцій;
- характеризує усвідомлення сутності кожного компоненту структури діяльності.

Операційний рівень:

- забезпечує механізм оволодіння компетентністю через включення у власну практичну діяльність;
- являє систему умінь, способів виконання дій;
- сприяє практичній реалізації у професійній діяльності майбутнього фахівця;
- забезпечує її продуктивність, виконуючи трансляційну та регулятивну функції.

Отже, компетентність майбутнього вчителя – інтегрована якість особистості, породжена її діяльністю як суб'єкта накопичення власного досвіду про способи педагогічної діяльності, що характеризується цілісною системою особистісно-осмислених знань, умінь і навичок майбутнього вчителя, цінностей, які забезпечують оволодіння компетенціями педагогічної діяльності для ефективного вирішення професійних та життєвих завдань.

Не існує єдиного підходу до визначення структури компетентності. Склад структурних компонентів залежить від того, який її вид аналізується. Залежно від цього робиться акцент на тих або інших структурних компонентах.

Так, М. Кяерстом запропоновано виділення компонентів компетентності:

- передумови компетентності (здатність, талант, знання, досвід тощо);
- діяльність особистості як процес (її опис, структура, характеристика, ознаки);
- результати діяльності (кількісні і якісні параметри результатів діяльності) [2].

Виходячи з того, що компетентність обумовлена змістом здійснюваної діяльності та властивостями особистості, вона є системно- організованою, цілісною, особистісно обумовленою характеристикою майбутнього вчителя, адекватною цілям та змісту його професійної діяльності.

Відповідно, в основу структури компетентності, покладена структура діяльності через систему складників: цілі, мотиви, суб'єкти, об'єкти, взірці, умови, засоби, результати і корекція (В. Семиченко).

Студент активно включається у діяльність, коли чітко уявляє собі її мету, вирішує для чого потрібна діяльність і що буде отримано у результаті. Мета діяльності – це ідеальний образ, втілений у продукті, який є результатом перетворення об'єкту діяльності. Важливо, щоб вона була особистісно значуща. Відповідно, мета діяльності повинна із зовнішньо нав'язаної (екстравертованої) стати внутрішньо привабливою і особистісно усвідомленою, зрозумілою і необхідною для студента, який осмислено сприймає завдання діяльності і виявляє внутрішню готовність до їх виконання, вміє трансформувати зовні задану мету у власну мету і завдання діяльності, яка виконується.

Суб'єктний компонент передбачає усвідомлення студентом себе як суб'єкта діяльності, діагностику власних можливостей у її здійсненні, пізнання якостей власної особистості, що забезпечують виконання діяльності, активне включення в діяльність, створення індивідуальної траєкторії пізнання, що надає йому неповторності та своєрідності. Студент, у якого є потреба, бажання, досвід, активно включається у діяльність. Студент, який невпевнений у собі, – комплексує, уникає, діє за зразком.

Суб'єктний компонент передбачає опору на основні потреби людини:

- 1) у пізнанні;
- 2) у спілкуванні;
- 3) у творчості;
- 4) у навчанні;
- 5) у роботі;
- 6) у визнанні;
- 7) у захищеності;
- 8) у задоволенні;
- 9) в усвідомленні своєї діяльності;
- 10) в розширенні світогляду.

Чим більше потреб задовольняє студент, включаючись у діяльність, тим більше він самореалізується та отримує задоволення.

Об'єктний компонент передбачає:

- визначення об'єкту діяльності;
- позитивне ставлення до нього;
- зацікавленість у цьому об'єкті;
- потребу працювати з ним;
- володіння знаннями про об'єкт діяльності;
- його специфіку;
- можливості;
- уміння працювати;
- використовувати у своїй життєдіяльності.

Технологічний компонент пов'язаний з володінням засобами та способами діяльності:

- кожен студент для себе обирає ті засоби діяльності, які найбільш зручні, доступні, привабливі, раціональні;
- він вивчає їх специфіку, межі використання;
- враховуючи власні можливості та потреби, застосовує, виробляючи власні способи здійснення роботи – власну технологію, саме тому кожна людина по-своєму виконує запропоновану діяльність.

Результативний компонент передбачає прояв студентом рівня оволодіння компетенціями, дозволяє свідомо оцінювати результати своєї діяльності та рівень власного розвитку.

Отже, результатом сформованості компетентності майбутнього вчителя є стійка потреба займатися професійною діяльністю, інтерес до неї та бажання постійно самовдосконалюватися, знання специфіки цієї діяльності та майстерне її виконання.

Висновки. Отже, при створенні оптимальних умов для включення у різні види діяльності майбутній вчитель стає компетентним завдяки оволодінню відповідними компетенціями стосовно кожного з видів діяльності на мотиваційному, когнітивному та операційному рівнях.

Відповідно до компетентнісного підходу, основними ознаками професійної підготовки майбутніх фахівців можна виділити:

- здатність розпізнати проблеми у знайомій ситуації;
- бажання вдосконалюватися;
- розуміння змісту своєї діяльності;
- усвідомлення себе суб'єктом діяльності;
- самостійне перенесення знань та умінь на нову ситуацію;
- бачення нової функції виробничого об'єкту;
- визначення структури об'єкту;
- визначення різних способів вирішення проблемних ситуацій;
- самостійне комбінування відомих способів діяльності;
- побудова принципово нового способу вирішення проблемної ситуації;
- оцінка результативності своєї роботи.

Література:

1. Гавриш І.В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук :13.00.04 / Гавриш Ірина Володимирівна. – Харків, 2006. – 572 с.
2. Галузінська М. І. Підготовка майбутніх вчителів до впровадження креативних технологій навчання. Частина 1: монографія/[авт.кол.: Галузінська М. І., Браславська О.В., Красноштан І.В. та ін.]. – Умань:, 2021. – с.197.
3. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М.: Педагогика, 1981. – 186 с.
4. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посіб. /В. А. Семиченко. – К.: Вища шк., 2004. – 335 с.

Literature:

1. Havrysh I.V. Theoretical and methodological foundations for the formation of readiness of future teachers to innovation: thesis. Dr. Ped. Sciences: 13.00.04 / Havrysh Iryna Volodymyrivna. - Kharkiv, 2006. - 572p.
2. Haluzinska M.I. Preparation of future teachers for the implementation of creative learning technologies. Part 1: monograph /[ed. col.: Haluzinska M.I., Braslavaska O.V., Krasnoshtan I.V., etc.]. - Uman :, 2021. - p.197.
3. Ya. Lerner Didactic foundations of teaching methods / I. Ya. Lerner. - M.: Pedagogyka, 1981. - 186 p.
4. Semichenko V. A. Psychology of pedagogical activity: teaching. manual /IN. A. Semichenko. - K.: Vyshcha Shk., 2004. - 335 p.

Abstract. The structure of the specialist's competence is defined. The question of the role of the competence approach in the professional training of future teachers, taking into account the needs of modern society, is highlighted. The concept of "competence" is generalized. The main structural components of competence are singled out, their essence is revealed.

Key words: competence, competences, structure, higher school, professional training